

CONCEPTUELE OMKADERING

Op het eerste gezicht lijkt het beheer van erfgoedsites op dat van andere culturele instellingen of projecten. Bij nader inzien blijkt echter dat de meeste erfgoedsites niet louter één, maar veelal meerdere, soms zelfs zeer uiteenlopende culturele waarden en beheerstaken omvatten. Al deze aspecten vertrekken vanuit verschillende betekenissen en logica's, of streven verschillende doelen na, die wel eens tegenstrijdig aan elkaar (kunnen) zijn.

Het beheer van erfgoedensembles ontwikkelt zich vandaag meer en meer naar een oefening in 'bemiddeling'. Sommige functies en betekenissen zijn vooral gericht op de 'inhoud' en de 'intrinsic waarde' van het erfgoed, terwijl andere taken en (her)bestemmingen eerder de wisselwerking met het publiek en de samenleving in het algemeen, en de 'beleving' van de site nastreven.

Natuurlijk gaat de aandacht van erfgoedmanagement in de eerste plaats uit naar het behoud – het beschermen en bewaren – van de site voor huidige en toekomstige generaties. Deze archiverende beheerstaak is zowel gericht naar het dagelijkse, technische onderhoud van de site, als naar de doordachte materiële conservering ervan op lange termijn. Bovendien dient elk erfgoedensemble ook onderwerp te zijn van gericht, specifiek onderzoek, maar evenzeer van grensoverschrijdend, interdisciplinair research. Het is de taak van verantwoord erfgoedbeheer om systematisch onderzoeksprojecten en -programma's te stimuleren en op het getouw te zetten. Het helpt ook de vraagstelling(en) van wetenschappers en veldwerkers te richten in het licht van relevante problemen en thema's, eigen aan de erfgoedsite.

Voorts streeft erfgoedmanagement er altijd naar om een solide financiële basis uit te bouwen voor de werking en de (extra) activiteiten van de site. Dit kan gaan van overheids subsidies, over privé-sponsoring en schenkingen, tot eigen (al dan niet commerciële) initiatieven en merchandising... En tegelijk dient een goed erfgoedbeheer altijd de noden, de draagkracht en de mogelijkheden van het betrokken erfgoed(ensemble) voor ogen te houden, opdat het op termijn voldoende structurele steun en bijkomende inkomsten kan garanderen.

In de publieksgerichte ontsluiting tracht elke erfgoedsite een zo volledig mogelijke, zinvolle en toegankelijke 'ervaring' aan zijn bezoekers aan te bieden, met oog voor zijn natuurlijke, esthetische en/of (cultuur)historische waarden, voor de bijzondere biodiversiteit, artistieke expressie en/of traditie die de site in zich draagt. Alle erfgoedensembles doen dit op hun eigen, soms zeer verschillende, al dan niet eigentijdse of modieuze wijze. De inhoud en de kwaliteit van de beoogde communicatie met het (zeer diverse) publiek dient een van de belangrijkste aandachtspunten van erfgoedmanagement te zijn.

De meeste bezoekers van een erfgoedsite stellen zich vandaag echter niet langer tevreden met alleen een educatief of esthetisch aanbod. Als cultuur- of dagjestoeristen verwachten én eisen ze méér: ze hebben ook 'recht' op comfort, ontspanning en entertainment. Bij de ontsluiting van een site dient men alvast rekening te houden met de (economische) 'wetmatigheden' van de belevingsindustrie en vrijetijdsconsumptie, zoals bijvoorbeeld ruimte voor horeca, hotel-accommodaties, parkings, speeltuinen, tijdelijke projecten en evenementen...

Een eigentijds, integraal en geïntegreerd erfgoedbeheer zal de noden van de bezoekers zoveel mogelijk trachten af te stemmen op de draagkracht en het bedachtzame (mede)gebruik van de site. Dit gebeurt in de meeste gevallen het best in overeenstemming met de oorspronkelijke en/of mettertijd ontstane betekenis, aard, functie en geest van de erfgoedsite. Zoniet, (ver)wordt erfgoedmanagement in het slechtste geval (tot) 'overlastbeheer'!

Een erfgoedensemble kan door het herwaarderen en herdenken van zijn culturele waarden, betekenissen en hun expressievorm(en) in een nieuwe, hedendaagse context, en door zijn eventuele (her)gebruik, nog altijd een zinvolle, actieve rol spelen in de snel verander(en)de

samenleving, haar (niet-)materiële cultuur en (natuurlijke) omgeving. Erfgoedsites zijn als het ware altijd 'representatief', want voor huidige en toekomstige generaties zijn én blijven ze immers een unieke, symbolische en tastbare 'groet' uit een ver of recenter verleden.

Eigentijds erfgoedmanagement zoekt en opent altijd nieuwe perspectieven voor een 'integrale' aanpak, met zoveel mogelijk ruimte voor alle verschijningsvormen en aspecten van erfgoed. Tegelijk gebeurt dit ook best 'geïntegreerd', waarbij de gedeelde verantwoordelijkheid, interactie en samenwerking van de verschillende betrokken sectoren en partners uit het erfgoedveld worden erkend en naar waarde geschat.

Naast en deels aansluitend op de hoofdzakelijk technische, eerder 'object-georiënteerde' – restauratieve of preventieve – benadering van erfgoed, die vooral bij de fysieke conservering van sites wordt aangewend, is het concept van behoud en beheer in de geest van een erfgoedbeleid dat kadert binnen een 'duurzame ontwikkeling', de laatste jaren sterk geëvolueerd naar een permanente en creatieve, veeleer 'subject-georiënteerde herinterpretatie van culturele waarden, betekenissen en hun expressievormen. Deze benadering streeft bovendien naar een zo ruim mogelijke, eigentijdse publieksparticipatie.

Dankzij een integraal en geïntegreerd erfgoedmanagement wordt het verleden voortdurend geactualiseerd. En tegelijk wordt aldus ook het heden gehistoriseerd. Op die manier kunnen de 'beeldtaal' en de 'identiteit' van een site, een stad en/of cultuurlandschap behouden blijven en ontstaan er bruggen tussen het natuurlijke en culturele erfgoed, eigentijdse artistieke creaties en de omringende maatschappij onder een gemeenschappelijke noemer: de continuïteit van de 'culturele persoonlijkheid' van een plek of een regio.

Het is de taak van het erfgoedbeheer om de aard, de richting en de omvang van de (noodzakelijke) tussenkomsten te bepalen opdat het erfgoedensemble er zoveel mogelijk baat bij heeft: niet alleen door er materieel zorg voor te dragen, maar ook door het te ontsluiten en te 'exploiteren' in een ruimer sociaal en cultureel perspectief. Pas dan wordt erfgoed een onlosmakelijk, actief deel van een duurzaam, ecologisch en humaan 'ontwikkelingsproject'.

De discussie over de (mogelijke) functies en het (her)gebruik van erfgoedsites is doorheen de jaren alleen maar toegenomen. Tot op heden bestaat er nog zeer vaak een 'ideologische' scheiding tussen de belangen en visies van curators, wetenschappers, restauratoren, beheerders, politici, ambtenaren, eigenaars, projectontwikkelaars en (toeristische) ondernemers.

Al zijn een oordeelkundig management en een publieksgerichte ontsluiting van erfgoed(ensembles) op dit moment een belangrijke hefboom voor het behoud en het beheer ervan, toch ontbreekt in de bestaande academische 'opleidingen' binnen het erfgoedveld de vorming van dit soort competenties. Met andere woorden: conservators, restauratoren en degenen die traditioneel erfgoedsites beheren, hebben vaak niet voldoende professionele onderbouw of methodiek voor een degelijk communicatie- en publieksbeleid. Anderzijds bieden meer gerichte curricula in toerisme en cultuurmanagement geen of onvoldoende inzicht en diepgang in de specifieke problemen rond conservering en behoud van erfgoed(sites).

Het is dan ook de opzet van de reeks van lezingen en workshops die ICOMOS –Vlaanderen & Brussel organiseert, om tussen de zeer verscheiden groep van beheerders, conservatoren, publiekswerkers, culturele en toeristische managers, die professioneel of beroepshalve bij het actuele erfgoedverhaal in Vlaanderen en Brussel betrokken zijn, structurele en werkzame banden te smeden door:

- de gangbare wisselwerking van culturele waarden, functies, taken en hergebruiken van erfgoed in de context van de hedendaagse samenleving te onderzoeken;
- de gemeenschappelijke voordelen van symbiose en samenwerking tussen de diverse actoren en partners die betrokken zijn bij verschillende aspecten van erfgoedmanagement, na te gaan en te analyseren;

Guido De Dijn & Joris Capenberghs in samenwerking met Anya Diekmann

- de nood en de voordelen van een integraal en geïntegreerd erfgoedbeheer van erfgoed(ensembles) aan te tonen;
- de positieve effecten van bezoekerstevredenheid op het behoud en het beheer van erfgoed(ensembles) in kaart te brengen;
- de positieve effecten van onderbouwde, op elkaar afgestemde 'conserverings-' en 'ontsluitingsplannen of -strategieën' op de belevingskwaliteit en de uiteindelijke conservering van erfgoed(ensembles) in kaart te brengen;
- theoretische inzichten en concrete aanbevelingen inzake eigentijds, integraal en geïntegreerd erfgoedbeheer te formuleren en trachten operationeel te maken, door over de grenzen van (erfgoed)sectoren, disciplines en zelfs culturen heen praktijkervaringen en expertise uit te wisselen.

ICOMOS VLAANDEREN-BRUSSEL

WORKSHOPS VORMINGSPROJECT 'Balanceren tussen publieksgerichte ontsluiting en bewaring'

Naam, voornaam _____

Adres _____

Tel _____ | Email _____

Schrijft zich in voor volgende workshop(s) : (45 euro/workshop of 110 euro voor de 3 workshops)

- Workshop vrijdag 19 maart 2004 :
Het hart van de historische stad (Brussel)
- Workshop donderdag 22 april 2004 :
Het landschap als erfgoed (Hasselt)
- Workshop donderdag 3 juni 2004 :
Het handvest in de praktijk (Antwerpen)

En schrijft _____ euro over op rekeningnummer 431-0544001-92 van ICOMOS VLAANDEREN-BRUSSEL. Gezien het aantal deelnemers beperkt wordt tot 60 personen, zullen wij U verwittigen van de aanvaarding van uw inschrijving. De inschrijving is definitief na storting van het/de verschuldigd(e) bedrag(en).

Gelieve de workshops aan te duiden en de strook terug te sturen naar Barbara Pecheur, secretaris ICOMOS Vlaanderen-Brussel, per mail (bpe@origin-bgroup.be) of per post: Congressstraat 29/2, 1000 BRUSSEL.

vormgeving: piet.vauterin@skynet.be

INSCHRIJVINGSTROOK

PROGRAMMA

In het voorjaar van 2004 richt ICOMOS – Vlaanderen & Brussel twee avonden met lezingen en drie dagvullende workshops in.

De academische lezingen leiden het initiatief in en uit, door de belangrijkste thema's en problemen die in de verschillende workshops aan bod zullen komen en worden onderzocht, op een meer algemene of beschouwende manier uit te diepen en/of te toe te lichten.

In elke workshop staat een welbepaald 'type' erfgoedcentraal, vertrekkend van 'historische stadscentra', over 'cultuurlandschappen' en eindigend met de evaluatie van het Internationale Handvest voor Cultuurtoerisme van ICOMOS, toegepast op 'bedehuizen' (katholieke kerken en kathedralen).

Inspirende voorbeeldprojecten uit verschillende, naburige Europese landen zullen in verband worden gebracht en vergeleken met enkele actuele voorbeelden en/of onderzoeksresultaten uit Vlaanderen en Brussel.

INSCHRIJVING

De lezingen zijn vrij toegankelijk. Voor de workshop wordt het aantal deelnemers beperkt tot 60 personen. Als bijdrage wordt 45,00 EUR per workshop gevraagd. Hierin is de middaglunch begrepen. Wie inschrijft voor de drie workshops, krijgt een korting en betaalt 110,00 EUR. De inschrijving is definitief na storting van de bijdrage.

[1] Donderdag 19 februari 2004, 19u30 - Inleidende lezingen

Leuven, Raymond Lemaire International Centre for Conservation, Kasteelpark Arenberg 1, 3001 Heverlee in samenwerking met Raymond Lemaire International Centre for Conservation, Katholieke Universiteit Leuven

> voorzitter: mevrouw **Miek Goossens**, voorzitter ICOMOS – Vlaanderen & Brussel

> gastsprekers:

(1) **prof. Peter Goodchild**, coordinator, The Garden and Landscape Heritage Working Group, University of York (Verenigd Koninkrijk)

onderwerp: Power of place. The future of the historic environment

(2) de heer **Jean-Louis Luxen**, voormalige secretaris-generaal van ICOMOS

onderwerp: Tourism Congestion Management at Cultural Sites

[2] Vrijdag, 19 maart 2004, 10u30–16u30 - Het hart van de historische stad

Brussel, Stadhuis, Grote Markt in samenwerking met de Stad Brussel/Ville de Bruxelles, Université Libre de Bruxelles (ULB) en Vrije Universiteit Brussel (VUB)

> voorzitter: de heer **Clemens Guido De Dijn**, adviseur Cultureel Erfgoed, Provincie Limburg & lid Internationaal Comité Cultuurtoerisme, ICOMOS

> onderwerp:

(1) relatie tussen 'conserverings-' en 'ontsluitingsplan': hoe beide strategieën elkaar (kunnen) beïnvloeden en/of versterken;

(2) praktijken van, expertise over en visies op 'integrale' publieksgerichte ontsluiting en de relatie met (commercieel) toerisme.

> verwelkoming: de heer **Henri Simons**, eerste schepen van de Stad Brussel

> inleiding: mevrouw **drs. Anya Diekmann**, onderzoeker, Institut de gestion de l'environnement et d'aménagement du territoire, Université Libre de Bruxelles

> voorbeeldprojecten:

(1) mevrouw **Melanie Smith**, Senior Lecturer in Cultural Tourism, Management Business School, Greenwich University, London: Integrated Management of a World Heritage Site: A Case Study of Maritime Greenwich (Verenigd Koninkrijk)

(2) de heer **Georges Calteux**, Directeur du Service des sites et monuments nationaux, Luxembourg: Itinéraire Wenzel de la Ville de Luxembourg

(3) mevrouw **drs. Anne Marie Duquense**, hoofdassistent, Haute Ecole Lucia de Brouckère, Brussel, & vice-voorzitter, Opleiding Toerisme, Université Libre de Bruxelles: De Grote Markt van Brussel: welk erfgoed voor wie?

(4) de heer **Vincent Heymans**, Dienst Patrimonium van de Stad Brussel: Een Erfgoedmanagement voor de Grote Markt van Brussel

[3] Donderdag, 22 april 2004, 10u30–16u30 - Het landschap als erfgoed

Hasselt, Abdij Herkenrode & Provinciale Hogeschool Limburg, campus Diepenbeek in samenwerking met de Provinciale Hogeschool Limburg, Opleiding Architectuur

> voorzitter: **drs. Joris Capenberghs**, docent Provinciale Hogeschool Limburg, Opleiding Architectuur & Universiteit Antwerpen, Cultuurmanagement

> onderwerp:

(1) vergelijkend onderzoek van integrale en geïntegreerde beheerstrategieën en praktijken van cultuurlandschappen;

(2) managementbenaderingen van een nieuwe 'cultuur' rond natuurlijk erfgoed.

> inleiding: **prof. dr. ir. Hans Mommaas**, hoogleraar, Universiteit van Tilburg, Vrijtijds wetenschappen

> voorbeeldprojecten:

(1) **dr. Christian Schüler-Beigand**, Sekretariat für das UNESCO-Welterbe in Rheinland-Pfalz, The World Heritage Landscape Mittelrheintal (van Bingen/Rüdesheim tot Koblenz)

(2) de heer **Volmar Delhey**, Projectmanager EuRegionale 2008, Industrieel Vervolglandschap (van Düren tot Beringen)

(3) de heer **Dirk Sturtewagen**, Projectcoördinator Centrum Waerbeke, Stiltegebied Dender-Mark (met beschermd ruraal landschap Congoberg), Pajottenland

[4] Donderdag, 3 juni 2004, 10u30–16u30

Het Internationale Handvest voor Cultuurtoerisme in de praktijk

Antwerpen, O.L.V.-Kathedraal & Universiteit Antwerpen, Hof van Liere in samenwerking met ICOMOS-Nederland, de Universiteit Antwerpen, GAS Cultuurmanagement & Centrum voor Volwassenenonderwijs, Deurne (Antwerpen), Postgraduaat Monumenten- en Landschapszorg

> voorzitter: prof. **dr. Guido De Brabander**, hoogleraar, Universiteit Antwerpen, GAS Cultuurmanagement

> onderwerp:

(1) is toerisme een geprivilegieerde medegebruiker van erfgoed sites?

(2) wat zijn de opzet en de implicaties van het Internationale Handvest voor Cultuurtoerisme van ICOMOS?

(3) in hoeverre heeft dit charter al invloed op het management van erfgoed(ensembles) en hoe kan het structureel aan belang winnen?

> inleidingen:

(1) de heer **Christian Devos**, Directeur 'De Kathedraal Antwerpen' vzw: Historische stadskerken als spiegels van een Europese identiteit

[in het kader van Socrates Project Grundtvig 2 Learning Partnerships]

(2) prof. dr. Dirk Noordman, docent Erasmus Universiteit Rotterdam, Kunst- en Cultuurmanagement (Nederland), Toelichting bij het onderzoeksproject To Be A Pilgrim van ICOMOS UK

> voorbeeldprojecten:

(1) de heer **Clemens Guido De Dijn** & **drs. Joris Capenberghs**, Onderzoeksproject in de monumentale kerken van het Antwerpse historische centrum: Onze-Lieve-Vrouwekathedraal, Sint-Carolus Borromeus, Sint-Andries en Sint-Paulus

(2) **prof. dr. Dirk Noordman**, Onderzoeksproject in de kathedraal van 's Hertogenbosch

[5] Dinsdag, 28 september 2004, 19u30 - Afsluitende lezing

Leuven, Raymond Lemaire International Centre for Conservation, Kasteelpark Arenberg 1, 3001 Heverlee

in samenwerking met Raymond Lemaire International Centre for Conservation, Katholieke Universiteit Leuven

> voorzitter: **prof. dr. ir. Arch. Luc Verpoest**, hoofddocent, Raymond Lemaire International Centre for Conservation, Katholieke Universiteit Leuven

> inleiding:

de heer **Clemens Guido De Dijn**, adviseur Cultureel Erfgoed, Provincie Limburg & lid Internationaal Comité Cultuurtoerisme, ICOMOS

> gastspreeker: **prof. dr. Graham Brooks**, voorzitter International Cultural Tourism Committee, ICOMOS

onderwerp: Cultural Tourism and Cultural Heritage Management in a Global Perspective

‘Balanceren tussen publieksgerichte ontsluiting en bewaring’

NAAR EEN EIGENTIJD, INTEGRAAL EN GEÏNTEGREERD BEHEER
VAN ERFGOEDENSEMBLES

Een reeks van lezingen en workshops,
georganiseerd door ICOMOS – Vlaanderen & Brussel,
voor iedereen die professioneel of beroepshalve is
betrokken bij het actuele erfgoedverhaal in
Vlaanderen en Brussel

februari-september 2004

CONTACTFORUM
VOOR
ERFGOEDVERENIGINGEN

Het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap,
Afdeling monumenten en Landschappen

ICOMOS
VLAANDEREN | BRUSSEL

